

PAVOL JANÍK

Pour féliciter

MAME II

Medzi nite
odkladáš navinutý detský pláč,
zatiaľ čo nábytok, zbavený zmyslov,
dubasi.

Aj dom by sa z toho zrútil.

V očiach ma páli tvoj zrak.
Splašene vetrim v cievach tvoju krv.

Už máš svoje miesto
v rodinnej vitríne.

Pootvoreným oknom nám vanieš do spálne
a záclonami prikrývaš naše telá.
(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

JUBILEUM

Mám dvadsať rokov
a skazený chrup.

Tí, ktorí vedia, čo sa patrí, mi blahoželajú.

Sprevádzaj ich vôňa
vzácných kvetov,
parfumov,
cigariet
a výfukových plynov najlepšej kvality.

Gratulácie sa uskutočnili v srdečnom ovzduší
a podobne ako všetky ostatné udalosti dňa
v zmysle práve platných predpisov.

Už nemám dvadsať rokov
a už dávno nemám skazený len chrup.
(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

MANŽELSTVO

Boli sme dvaja,
a zostal z nás
iba neurčitý počet svitaní a súmrakov.

Odtedy blúdim
po dušiach nevzniknutých vecí,
o ktoror sa ustavične potkýnam.

Každodenne ťa vídam odkvitať

v náručí bylinky.
A zmocňuje sa ma strach
z volne sa pohybujúcich zvierat.

Každodenne si ťa vkladám do očí
ako detskú kresbu
a zatajujem dych.

(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

APRÍLOVÉ DAŽDE

Dažde sa začínajú vždy
o niečo včaššie,
ako sa spustia do našich nadmorských výšok.

Tú nepatrú chvíľu,
ked sa už začali, ale ešte nie sú,
sú rýdzo nebeské.

Preto zásadne padajú bohorovne.

Napriek tomu dažde nemávajú mená.
K sláve im chýba tolko,
kolko im chýba k pohrone.

Väčšmi sa podobajú jasu
ako samým sebe.

V tom spočíva ich závislosť od bezvetria.
(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

Ročník 28
číslo 1/2023
Cena 70 Kč

LÍPA

ČÍVILSKÝ VÝBOR NÁRODNÍ KULTURY

V N K

MEDZI ASFALTOM A NEBOM

Pozor!
Stromy unavené z dlhého behu
a krajina rozpoltená bielou prerusovanou čiarou
nadalej trvajú.
Tak nezadržateľne súzvučíme
so strojom.
Ó, skrytý úsmev ozubených koliesok.
Pohyb po pravej strane.
Bezchybné plynieme
podľa neomylného tachometra.

A ja márne hľadám ciferník
zaznamenávajúci kmitočet tvojich bokov.
(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

ARS POETICA

Z poverenia, ktoré sme si udelili,
zabavujeme všetko,
čo nám príde pod ruku.
Účtujeme.
Zoradujeme živly podľa veľkosti.
Stávame sa pripravným zoznamom
pre vlastnú potrebu.

Potom už len čakáme na príležitosť.
Ach, aké vzletné je byť básnikom.

Náštastie to zavše zlyhá.
Vynásame zo seba veci mimo poradia
a svetlo si z nich samy vyberá.
Odrazu sme tu len do počtu.
Iba takí nadobúdame svoj pravý význam,
ako neodmysliteľná nula vo vysokom číslе.
(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

NA BATOŽINOVOM PULTE

Ako sa vlastne pišu básne?
Na stanici Gare de Lyon.
Do cestovného poriadku
Deutsche Bundesbahn.
V tričku z Marché aux puces.

Azda na tom vôbec nezáleží.

To len černosi kongami dotieravo udierali
do slíc turistov pod Notre Dame.
A s každým frankom do klobúka
spadol aj kus oblohy,

tak hrozivo presne,
že sa sexshopy zdesili
oranžovými škrekmi reklám.
Chýrne prostitútky na Place Pigalle
si kladú ruky na tvár.
Z kostola svätej Genovévy
vstupujú nahé mnišky rovno do nebies.

In god we trust.

Nad ubytovňou Ruele Rouge
zapadá sedemfrankové slinko.

It is just sex o'clock.

Takto sa čaká na spásu.
Poľhodinu po polnoci odchádza vlak na juh.
Čo ak naozaj na niečo čakáma?

(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

VIANOCE
Biely anjel iskri ako kremeň.
Sklá nám zdobia ornamenty mrazu.
Je tu chvíľa zázrakov a premien.
Najtajnejšie sny sa splnia zrazu,
sypú sa k nám drahokamy z neba.

Za oknami trblietavý vietor
nesie z diaľky krehký hlahol zvonov.
Z jasnej hviezdy do iby nám vlietol
vianočný čas s ihličnatou vôňou.
Spolu sme si všetko, čo nám treba.
(14. 11. 2022)

POUR FÉLICITER
Nech je stále šťastný,
ten kto lásku vlastní,
ten kto nie je doma jediný,
ale v kruhu svojej rodiny.
Prežívajte spoločne,
všetko, čo je sviatocné.
Nech vás dlho ovláda
novoročná nálada.
(14. 11. 2022)

USA ako vzor

PAVOL JANÍK

Pavol Janík. Foto Olga Janíková

Turbulencie na súčasnej domácej i medzinárodnej scéne a najmä vo sfére bezpečnostných zložiek nevدوjok podnecujú úvahy o neblahých ja-voch z bližej vzdialenejší minulosťi.

V USA od vzniku v roku 1947 CIA žila v pokoji a nik sa jej a prezidentovi do ich remesla nemiešal. V decembri 1974 však v *New York Times* začal vychádzať seriál článkov Seymoura M. Hersha o obvineníach CIA z viacerých prečinov. Išlo najmä o operáciu CHAOS. Supertajnú akciu zameranú na nelegálne sledovanie a odpočúvanie tisícok Američanov, ktorí boli v po-dozrení, že nechápu správne hodnoty demokracie a majú vlastnú víziu práv a slobôd.

Prezident Gerald Ford v nádeji, že vec formálne vyrieši, zriadil komisiu na čele s viceprezidentom Rockefellerom pre vyšetrovanie činnosti CIA vnútri USA. Komisia v podstate veľa nezistila a ani o to nemala záujem.

No zakrátko vyplávali na povrch ďalšie obvinenia. Dokonca z vrážd nepohodlných politikov cudzích štátov a zo zneužitia celej *Intelligence Community* – systému spravodajských služieb USA. Tak v roku 1975 Senát konštituoval komisiu na čele so senátorom Frankom Churchom, ktorá sa zamerala na ilegálne aktivity a programy. Ešte v tom istom roku Snemovňa reprezentantov vytvorila komisiu na prešetrenie rozpočtu spravodajských služieb a legálnosti tajných operácií. Jej vedením bol poverený Otis Pike.

Ukázalo sa, že rozpočet spravodajských služieb USA – a to aj sumárny – je veľkou neznámomou a pre Kongres nie je dostupný. Dokonca ani zástupcovia *General Accounting Office* – akejsi hlavnej učtárne Štátu – nemohli k veci nič povedať. Len sa признаť, že nevedia. Šéf CIA William Colby pred komisiou od-mietol o rozpočte vypovedať. Zdôraznil len, že väčšina peňazí šla oprávnenne na hlavné priority – Sovietsky zväz a Čínu. A to im musí stačiť.

Odporúčania komisie požadovali zlepšiť riadenie CIA, zdokonaliť kontrolu Kongresom a zodpovednou exekutívou. Sprisnenie dohľadu nad skrytými akciami a zákaz vrážd.

Zaujímavý je Hughes-Ryanov dodatok k zákonom o národnej bezpečnosti: „Každá tajná operácia musí byť podložená náležom prezidenta o jej význame pre národnú bezpečnosť USA.“ To je politické a právne krytie CIA.

O zverejnení konečných záverov komisie sa v Kongrese väšnivo diskutovalo. Iróniou je, že Kongres nevedel, čo vlastne obsahujú. Colby opäť straší mimoriadnym poškodením národných záujmov. Pike odporúčal, že vie, čo v správe je, a nemyslí si, že môže dôjsť k takýmto dôsledkom. Napokon Kongres bez toho, aby dokument poznal, hlasoval proti zverejneniu.

Američania vytvorili ohromnú organizáciu, ktorej sa sami boja. Predstavuje skutočne nebezpečnú bezpečnosť.

Tvrďa hra pokračuje

Najlepšie je, ak sledovaný záujem potvrdia demokratické voľby. Vedel to William Colby, keď v roku 1953 prišiel do Ríma, aby kresťanským demokratom poskytol finančnú podporu proti komunistom. Colby priznáva že to bola nelegálna činnosť, ale išlo o výťasťo demokracie, tak sa tým veľmi netrápil.

Medzičasom CIA uvoľnila celý rad materiálov o svojich aktivitách proti riadne zvolenému prezidentovi Guatemaľy. V roku 1950 v riadnych volbách zvolili do prezidentského úradu Jacoba Arbenza Guzmána. Spojené štáty v tom videli ohrozenie svojich národných záujmov a CIA začala realizovať destabilizačné aktivity. Prvý plán podpísal ešte prezident Truman v roku 1952. Mal názov FORTUNA. Do činnosti zapojili aj nikaragujského diktátora Somozu. Chceli do vedenia krajin dosadiť proamerického generála Carlosa Castilla Armasa. S krycím menom Calligera.

V rámci plánov operácie vyhotovili zoznamy osôb, ktoré mohli byť zavraždené, a iných ľudí, ktorých považovali za potrebné uväzniť. Napokon sa však akcia neuskutočnila. Neskôr – v roku 1954 – prezident Dwight Eisenhower podpísal iný plán s označením SUCCESS.

Schválili rozpočet na *psychological warfare, political action, subversion and small paramilitary war*. Teda na psychologické bojovanie (čiže propagandu), politickú akciu, podvratnú činnosť a malú vojenskú operáciu. Prezident Guzmán podľahol nátlaku, 27. 6. 1954 podal demisiu a do prezidentského úradu konečne dosadili generála Armasa. Jeho ťužka potom zavraždili a uväzňili stovky občanov Guatemaľy. Medzi dokumentmi operácie SUCCESS sa nachádza aj 19-stránková príručka ako vraždiť. Study of Assassination.

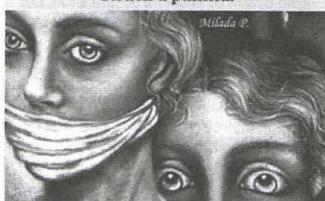
Geopoliticke gravitačné pole Washingtonu

Udalosti v Chile sú priam inštrukčnou tajných akcií. V prípravovaných volbách v roku 1964 spojené štáty všetkými prostriedkami podporovali kandidáta kresťanskodemokratickej strany Eduarda Freia. Investovali do volieb tri milióny dolárov. Volby však s velfou prevahou vyhral Salvador Allende. To vytváralo paniku amerických investorov – najmä ITT, International Telephone and Telegraph. Začali vyuvíjať obrovský tlak na vládu USA, ved v Chile investovali okolo 150 miliónov dolárov. ITT na operáciu proti Allendemu ponúkala príspevok milión dolárov.

V porovnaní s ich stratami spôsobenými znárodením v Chile to bol bagatela. Ved odstupné, ktoré im Allende vláda bola ochotná zaplatiť, nepresahovalo 35 miliónov dolárov. V Chile však určite išlo o viac. Hovorí o tom stará známa Monroe Doctrine. Podľa nej Stredná a Južná Amerika sú v strategickom záujme USA.

Spojené štáty sa v duchu tejto doktríny pokúsili zabrániť, aby riadne zvolený Allende prevzal prezidentský

Smyslem diktatury, je nedopráť lidem prostor na premyšlení. Nástrojom je chaos, zmiatek a dezinformácia. Cílem pak, je vyvolať v lidech strach a paniku.

75

úrad. To ich stalo osem miliónov dolárov. Opäť neúspech. Kedže sa to nepodarilo, nastúpila tretia etapa, podpora prevratu generality chilskej armády. V septembri 1973 Salvador Allende pri prevrate zahynul.

Zapletenie sa USA do volieb a do pokusu zabrániť Allendemu, aby prevzal úrad, je historická skutočnosť. Dnes je známe, že prezident Richard Nixon – po voľebnom víťazstve Allendeho – uložil CIA organizovať v Chile ekonomický chaos. Hovoria o tom materiály Národnej rady bezpečnosti USA – *National Security Council*. Úsilie zmeniť Allendemu nastúpilo do štátnej pozície dokumentujú aj záznamy rozhovoru velyvyslancu USA v Chile s nezvoleným kandidátom na prezidenta Freiom.

O príprave prevratu v Chile hovorí tajný projekt CIA s kódovým názvom FUBELT. Je zrejmé, že prevrat CIA podporovala dodávkami zbrani, financovaním mediálnych kampaní i opozičných síl zapojených v prevrate. Napriek tomu existujú ešte niektoré otázky, ktoré dodnes trápi až Američanov. Otázkou je najmä miera účasti CIA v samotnom prevratre.

A napokon zodpovednosť spravodajských služieb USA za vraždy Pinochetovi nepohodlných ľudí v zahraničí. Najmä Orlanda Letelliera a Ronniho Mofita priamo vo Washingtone. Aj generála Prattsu a jeho manželku v Buenos Aires. Vinníkov uvedených vrážd usvedčujú dokumenty tajnej služby DINA. Operácia CONDOR. Napokon postoj USA a Veľkej Británie k chilskému diktátorovi Pinochetovi je v príkrom rozporu s deklarovaným postojom k ľudským právam. Vlády oboch krajín vedeli veľmi podrobne, čo sa v Chile po prevratre deje a že Pinochetova junta zavraždila tisícky občanov krajiny i cudzincov vrátane Američanov.

Vzdušná zrážka supervelmoci

Známy je prípad KAL 007 – zostrelenie civilného juhokórejského lietadla v auguste 1983 sovietskym stíhačom nad Kamčatkou aj s 269 cestujúcimi na palube. Na tragédii sa nedá nič zmeniť, ale fakt je, že lietadlo sa o 200 kilometrov odchýlia od trasy a dostalo sa hlubo nad územie Sovietskeho zväzu.

Žažko uveriť, že skúsená posádka KAL 007 sa jednoducho pomýlia. Najmä, keď z riadiacej veže v Anchorage bola na odchýlenie sa z trasy upozornená. Tak prečo? Existujú dve verzie. Podľa americkej civilnej lietadla bolo cynicky zostrelené s plným vedomím pilota. Dokumentovali to zážnamom spojenia medzi ním a riadiacou základňou. Známa je však aj skutočnosť, že Američania tento zážnam upravili.

Sovieti tvrdili, že pilot SU-15 si KAL 007 pomýli so špiónažnym lietadlom RC-135. Spojené štáty pristupili, že RC-135 naozaj vykonávalo v tom čase špiónažne úlohy v blízkosti Kamčatky a vo vzdialenosťi asi 120 kilometrov prekrižilo let KAL 007. Teda podozrenie, že obe lietadlá (civilné i špiónažné) spolupravovali, nie je vyvrátené.

Poučenie z 50. rokov 20. storočia

Známa je akcia KÁMEN. Štátnej bezpečnosti zriaďala v pohraničnej oblasti falošné pracoviská americkej spravodajskej služby. Potom agent Štátnej bezpečnosti ponúkal osobám, o ktorých sa ŠtB dozvedela, že hľadajú možnosť emigrácie, zabezpečenie prechodu cez zelenú hranicu. Keď sa dohodli, povodili ich po Šumave až sa napokon dostali k „Američanom“. Tí ich ponúkli americkými cigaretami, ktoré vymenili za informácie o aktivitách proti novému režimu. Možno aj vymyslenými. Po výsluhu mali zabezpečiť ich prevoz ďalej do Nemecka. Po ceste inscenovali prepad príslušníkmi bezpečnosti a cesta do Nemecka sa skončila na Pankráci či v Ruzyni.

Bol to spinavý trik. Predovšetkým je pravdepodobné, že niektorých ľudí agent na emigráciu nahovoril, a potom akciu začal vykonávať vo vlastnej režii. Končilo sa to vraždami. Motívom boli peniaze a cennosti, ktoré si ľudia so sebou brali pre zabezpečenie nového života v zahraničí.

Neskôr boli podobné aktivity vylúčené. Československo vykonávalo zväčša dezinformačné operácie. Inými boli akcie vplyvu zamerané na podporu vlastných a spojeneckých záujmov na medzinárodnej úrovni, na podporu mierových organizácií vo svete a Hnutia nezávislosti a demokratických krajín. Uskutočňovala sa aj diskreditácia zahraničných inštitúcií a osôb, ktoré pôsobili proti nášmu štátu. Iné aktívne opatrenia by boli v rozpore s politickými cieľmi krajiny.

Na pozadí uvedených skúseností možno posúdiť, kam sme dospleli po vyše 30 rokoch od konca stúdenej vojny – tak v domáčich reláciách, ako aj v globálnych dimenziah.

14. 12. 2022

76

Je Daniel Silva kolektívny pseudonym?

PAVOL JANÍK

Neraz som sa vyjadril k podstatným atribútom bestsellerov amerického spisovateľa Daniela Silvu – nielen vo vzťahu k dielam venovaných geniálnemu reštaurátorovi a legendárному izraelskému agentovi Gabrielovi Allonovi, ale aj k autorovmu debutu *The Unlikely Spy* (Nepravdepodobný špión, 1996), ktorý vyšiel v slovenčine pod názvom *Prísne tajné* (2011). Už medzi jedinečnou prvotinou a na ňu nenadávazujúcou sériou románov je taký výrazný rozdiel v rozsahu a najmä kvalite, že si vzhľadom na praktiky globálneho zábavného priemyslu možno položiť legitímnú otázkou, či pod literárne etablovaným menom kreatívne pôsobí len jedna osoba, alebo ide o kolektívny pseudonym, teda o obchodnú značku. Prezentovanú domnienu potvrdzuje aj zatiaľ najnovšia kniha *Portrét neznámej ženy* (2022, originál tiež 2022). Predchádzajúce hodnotovo rozkolísané artefakty sa totiž čoraz väčšimi ponášali na propagandu vzdialenú geopolitickej reáliam, kym čerstvý prírastok sa dôsledne vyhýba vellnocenským problémom v oblasti medzinárodných vzťahov a úzkoťovo sa obmedzuje výlučne na tému kriminálneho zhotovovania falzifikátov výtvarných diel, ich pokútneho predaja a ďalších foriem podvodov spojených s finančnými a bankovými operáciami. Nikoho iste neprekvapuje, že osoby a inštitúcie, ktoré majú garantovať pravosť umeleckých diel, sa na tejto nekalej činnosti podieľajú.

Najmä v súvislosti so slovenskou verziou si nemôžem odpustiť niekolko výhrad či skôr prekladateľských perličiek. Začnime – povedzme – tým, že v slovenskej verzii zostało nepreložené označenie *public elementary school*, hoci ide o obyčajnú verejnú základnú školu v Benátkach – práve v porovnaní s množstvom tamoxích medzinárodných súkromných škôl. Zvláštne znie spojenie *najslávnejší špión na svete* – nielen preto, že úspešní špióni nie sú verejne známi, ale aj preto že skôr narodeným formulácia pripomína slogan *sovietsky trpaslík najväčší na svete*. Zaujala ma aj fráza *falošný falzifikát*. Svoje čaro má aj zmienka o mužovi, ktorý dodával zbrane contras a kokain kartelom, hoci v skutočnosti iste kartely dodávajú drogy z Latinskej Ameriky do USA, nie naopak.

Aby som doplnil obraz pravdepodobne najmenej vydarenej knihy Daniela Silvu, tak spomeniem aj to, že Gabriel Allon na Korzike po rokoch komunikuje so vševediacou veškyňou. Tento neorganický a nezmyselný motív paramornálmých javov sa už objavil v niektorých predchádzajúcich knihách autora a prakticky mení žáner špiónažného románu, ktorého autorom je bývalý seriózny zahraničnopolitický žurnalist. Dajme však volný priechod udalostiam, na ktoré aj tak nemáme vplyv. Obchod s falzifikátmì bude nadálej prosperovať. Pokračuje i mašinéria kommerčnej literatúry a už 18. 7. 2023 vyjde autorova novinka *Collector*, v ktorej Gabriel Allon zachráni svet pred zničujúcim konfliktom Západu a Ruska.

30. 12. 2022